Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 26 kwietnia 2012 r.*

Dyrektywa 93/13/EWG — Artykuł 3 ust. 1 i 3 — Artykuły 6 i 7 — Umowy konsumenckie — Nieuczciwe postanowienia umowne — Jednostronna zmiana postanowień umownych przez przedsiębiorcę — Powództwo o zaniechanie naruszeń wytoczone na rzecz konsumentów przez działający w interesie publicznym podmiot wskazany przez prawo krajowe — Stwierdzenie nieuczciwego charakteru postanowienia umownego — Skutki prawne

W sprawie C-472/10

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Pest Megyei Bíróság (Węgry) postanowieniem z dnia 25 sierpnia 2010 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 29 września 2010 r., w postępowaniu:

Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság

przeciwko

Invitel Távközlési Zrt,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: A. Tizzano, prezes izby, M. Safjan (sprawozdawca), A. Borg Barthet, J.J. Kasel i M. Berger, sędziowie,

rzecznik generalny: V. Trstenjak,

sekretarz: A. Calot Escobar,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu rządu węgierskiego przez M. Z. Fehéra, a także przez K. Szíjjártó oraz Z. Tóth, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu hiszpańskiego przez F. Díeza Morena, działającego w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu Komisji Europejskiej przez G. Rozeta oraz K. Talabér-Ritz, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 6 grudnia 2011 r.,

wydaje następujący

* Język postępowania: węgierski.

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 3 ust. 1 i 3 oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29, zwanej dalej „dyrektywą"), jak również pkt 1 lit. j) oraz pkt 2 lit. d) załącznika do tej dyrektywy.

2 Wniosek ten został złożony w toku rozpoznawania powództwa wytoczonego w interesie publicznym przez Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság (węgierski urząd ochrony konsumentów, zwany dalej „NFH") przeciwko spółce Invitel Távközlési Zrt (zwanej dalej „spółką Invitel"), w którym zarzucono pozwanej stosowanie nieuczciwych postanowień w umowach konsumenckich.

Ramy prawne

Prawo Unii

3 Motyw dwudziesty dyrektywy stanowi:

„umowy powinny być sporządzane prostym i zrozumiałym językiem [w jasny i zrozumiały sposób], a konsument powinien mieć faktycznie możliwość zapoznania się ze wszystkimi warunkami umowy […]".

4 Artykuł 1 dyrektywy stanowi:

„[…]

2. Warunki umowy odzwierciedlające [bezwzględnie] obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze […] nie będą podlegały przepisom niniejszej dyrektywy".

5 Artykuł 3 tej dyrektywy stanowi:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za [uznaje się za] nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, [jeżeli wbrew wymogom dobrej wiary] powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

[…]

3. Załącznik zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe".

6 Zgodnie z art. 4 tej samej dyrektywy:

„1. Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w czasie wykonania umowy, do [i z uwzględnieniem, według stanu w chwili zawierania umowy] wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem [zawarciem] umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.

2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub [świadczonych w zamian] usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem [w jasny i zrozumiały sposób]".

7 Artykuł 5 dyrektywy stanowi:

„W przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem [w jasny i zrozumiały sposób]. […]”.

8 Artykuł 6 dyrektywy brzmi:

„1. Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego [na zasadach określonych w ich prawie krajowym] nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [zawieranych przez przedsiębiorców] z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.

[…]”.

9 Artykuł 7 tej dyrektywy stanowi:

„1. Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu [zaprzestanie stosowania] nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców [zawieranych przez przedsiębiorców] z konsumentami.

2. Środki określone w ust. 1 obejmują postanowienia [przepisy], według których osoby i organizacje mające uzasadniony interes na mocy prawa krajowego, związany z ochroną konsumentów, będą mogły wszcząć postępowanie zgodnie z właściwym prawem krajowym przed sądami lub przed organami administracyjnymi mającymi odpowiednie kwalifikacje [właściwymi] do decydowania, czy warunki umowy sporządzone do celów ogólnego wykorzystania są nieuczciwe; co umożliwi powyższym osobom i organizacjom podjęcie stosownych i skutecznych środków w celu zapobieżenia stałemu stosowaniu [oraz zastosowania odpowiednich i skutecznych środków mających na celu zaprzestanie stosowania] takich warunków.

3. W poszanowaniu przepisów prawa krajowego prawne środki zabezpieczające [środki ochrony prawnej] określone w ust. 2 można skierować oddzielnie lub łącznie przeciwko kilku sprzedawcom lub dostawcom [przeciwko kilku przedsiębiorcom] z tego samego sektora gospodarki lub przeciwko ich stowarzyszeniom, które stosują lub zalecają stosowanie tych samych lub podobnych ogólnych warunków umowy”.

10 Zgodnie z art. 8 dyrektywy:

„W celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą”.

11 Załącznik do tej dyrektywy zawiera wykaz postanowień umownych, o których mowa w art. 3 ust. 3 tego aktu prawnego:

„1. Warunki, których celem lub skutkiem jest:

[…]

j) umożliwienie sprzedawcy lub dostawcy [umożliwienie przedsiębiorcy] według własnego uznania [dokonania] jednostronnej zmiany warunków bez uzasadnionego powodu wymienionego w umowie;

[…]

l) możliwość ustalania ceny towaru w momencie dostawy lub umożliwienie sprzedawcy towarów lub dostawcy usług [usługodawcy] podwyższenia cen bez zapewnienia konsumentowi prawa do unieważnienia [wypowiedzenia] umowy, jeśli w obu przypadkach cena jest zbyt wysoka w stosunku do cen obowiązujących w chwili składania zamówienia;

[…]

2. Zakres lit. g), j) i l)

[…]

b) […]

Stosowanie lit. j) nie narusza warunków, na mocy których sprzedawca lub dostawca [na mocy których przedsiębiorca] zastrzega sobie prawo do jednostronnego dokonywania zmian umowy zawartej na czas nieokreślony, pod warunkiem że będzie on zobowiązany do uprzedniego poinformowania konsumenta, który uzyska prawo rozwiązania [wypowiedzenia] umowy.

[…]

d) Stosowanie lit. l) nie narusza warunków indeksacji cen, o ile jest to zgodne z prawem, pod warunkiem że zostanie jasno przedstawiona metoda, według której następują zmiany cen".

Prawo krajowe

12 Paragraf 209 Polgári Törvénykönyv (kodeksu cywilnego, zwanego dalej „Ptk.") stanowi:

„1. Postanowienie umowy konsumenckiej zaczerpnięte ze wzorca umowy lub nieuzgodnione indywidualnie jest nieuczciwe, jeżeli wbrew wymogom dobrej wiary i słuszności określa, w sposób jednostronny i nieuzasadniony, wynikające z umowy prawa i obowiązki stron ze szkodą dla kontrahenta tego, kto zaproponował rozpatrywane postanowienie umowne.

[…]".

13 Zgodnie z § 209/A Ptk.:

„1. Poszkodowany może zakwestionować nieuczciwe postanowienie umowne, które zostało zaczerpnięte ze wzorca umowy.

2. Nieważne jest nieuczciwe postanowienie umowy konsumenckiej zaczerpnięte ze wzorca umowy lub uprzednio sporządzone w sposób jednostronny przez przedsiębiorcę i nieuzgodnione indywidualnie. Na nieważność można powoływać się jedynie na korzyść konsumenta".

14 Paragraf 209/B Ptk. stanowi:

„1. Stwierdzenia przez sąd nieważności nieuczciwego postanowienia umowy konsumenckiej będącego częścią wzorca umowy, o którym mowa w § 209/A ust. 2 Ptk., może żądać także podmiot określony w przepisach szczególnych. Stwierdzenie przez sąd nieważności nieuczciwego postanowienia umownego ma skutki względem każdego, kto zawarł umowę z przedsiębiorcą stosującym takie postanowienie.

2. Podmiot określony w przepisach szczególnych może również żądać stwierdzenia nieważności postanowienia wzorca umowy, który został sporządzony z myślą o zawieraniu umów konsumenckich i został podany do publicznej wiadomości, nawet jeśli nie był on jeszcze stosowany.

3. Jeżeli w postępowaniu, o którym mowa w ust. 2, sąd dojdzie do przekonania, że zakwestionowane postanowienie wzorca umowy jest nieuczciwe, stwierdzi jego nieważność na wypadek jego wykorzystywania (w przyszłości) ze skutkiem względem każdego, kto zawarłby umowę z przedsiębiorcą, który podał takie postanowienie do publicznej wiadomości. Każdy, kto posługuje się nieuczciwym postanowieniem umownym, zobowiązany jest zaspokoić roszczenia podniesione przez konsumentów na podstawie takiego orzeczenia. Ponadto w orzeczeniu sąd zakazuje stosowania nieuczciwego postanowienia każdemu, kto podał je do publicznej wiadomości.

[…]”.

15 Paragraf 39 Fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (ustawy nr CLV z 1997 r. o ochronie konsumentów) stanowi:

„1. Przeciwko osobom, których bezprawna działalność dotyczy dużej liczby konsumentów lub wyrządza znaczną szkodę, organ właściwy do spraw ochrony konsumentów, organizacja społeczna reprezentująca interesy konsumentów lub prokurator mogą wytoczyć powództwo mające na celu ochronę ogółu zainteresowanych konsumentów lub w celu naprawienia powstałej szkody. Powództwo to można wytoczyć także w wypadku, gdy nie jest możliwe określenie tożsamości poszkodowanych konsumentów.

[…]”.

16 Paragraf 132 Elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény (ustawy nr C z 2003 r. o komunikacji elektronicznej) stanowi:

„1. Przepisy o zawarciu umowy abonenckiej stosuje się do zmiany każdej umowy abonenckiej. We wzorcu umowy można przewidzieć, że zmiana każdej umowy abonenckiej następuje na zasadach określonych w ust. 2.

2. Usługodawca może dokonać jednostronnej zmiany postanowień umowy abonenckiej jedynie w następujących wypadkach:

a) jeżeli spełnione zostaną przesłanki określone w danej umowie abonenckiej albo we wzorcu umowy, pod warunkiem że zmiana postanowień umownych nie ma charakteru istotnego, a przepisy ustawowe lub wykonawcze dotyczące komunikacji elektronicznej nie stoją temu na przeszkodzie;

b) jeżeli jest to uzasadnione zmianą ustawy lub decyzją organu administracji publicznej;

lub też:

c) jeżeli jest to uzasadnione istotną zmianą okoliczności.

3. Zmiana ma charakter istotny, jeżeli dotyczy niezbędnych warunków korzystania z usługi lub wskaźników określających cele w zakresie jakości świadczonej usługi.

4. Jeżeli usługodawca jest uprawniony do jednostronnego wprowadzenia zmiany w treści wzorca umowy w wypadkach określonych w tym wzorcu, zobowiązany jest on powiadomić abonentów, w sposób określony w niniejszej ustawie, na co najmniej 30 dni przed wejściem w życie takiej zmiany; jest on także zobowiązany powiadomić abonentów o zasadach wykonywania wynikającego stąd prawa do wypowiedzenia umowy. W takim wypadku abonent korzysta z prawa do wypowiedzenia umowy ze skutkiem natychmiastowym w ciągu ośmiu dni od wysłania powiadomienia o zmianie umowy.

5. Jeżeli zmiana obejmuje postanowienia umowne niekorzystne dla abonenta, może on, w terminie 15 dni od wspomnianego powiadomienia, wypowiedzieć umowę abonencką, nie ponosząc przy tym żadnych dodatkowych konsekwencji prawnych. Abonent nie może jednak wypowiedzieć umowy abonenckiej w wypadku, gdy przyjął na siebie obowiązek korzystania z usługi przez czas oznaczony, zawarł umowę abonencką z uwzględnieniem płynących z niej korzyści, a zmiana nie dotyczy uzyskanych korzyści. Jeżeli zmiana dotyczy uzyskanych korzyści, a abonent umowę wypowie, usługodawca nie może żądać od niego wydania równowartości korzyści odnoszącej się do okresu następującego po wypowiedzeniu umowy.

[…]".

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

17 W powództwie wytoczonym w interesie publicznym NFH zarzuciła spółce Invitel stosowanie praktyki polegającej na wymaganiu, w wypadku umów zawartych na czas oznaczony, zwanych „umowami lojalnościowymi", oraz po zawarciu takich umów, by konsument ponosił opłaty, które nie były pierwotnie uzgodnione przez strony.

18 Jak wynika z akt sprawy, spółka Invitel, jako operator telefonii stacjonarnej, wprowadziła w swoim wzorcu umowy obowiązującym od dnia 1 stycznia 2008 r. postanowienie przewidujące „opłatę za przekaz pocztowy", to jest opłatę stosowaną w wypadku opłacania rachunków za pomocą przekazu pocztowego. Zgodnie z tym postanowieniem, „jeżeli abonent opłaca rachunek za pomocą przekazu pocztowego, usługodawca może obciążyć go wynikającymi stąd dodatkowymi kosztami (takimi jak opłaty pocztowe)". Ponadto wzorzec umowy nie zawierał żadnego postanowienia określającego sposób obliczania takiej opłaty za przekaz pocztowy.

19 Do NFH wpłynęła znaczna liczba skarg od konsumentów, na podstawie których organ ten doszedł do wniosku, że opisane w punkcie poprzedzającym postanowienie zawarte we wzorcu umowy jest nieuczciwe w rozumieniu § 209 Ptk. Ponieważ spółka Invitel odmówiła zmiany brzmienia tego postanowienia, NFH wytoczył przeciwko niej powództwo przed Pest Megyei Bíróság (sądem okręgowym w Peszcie), żądając stwierdzenia nieważności zakwestionowanego postanowienia jako nieuczciwego postanowienia umownego, jak również automatycznego i retroaktywnego zwrotu kwot w sposób nienależny naliczonych i pobranych od abonentów tytułem „opłaty za przekaz pocztowy". Sąd ten uznał jednak, że rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu wymaga dokonania wykładni przepisów prawa Unii.

20 W tych okolicznościach Pest Megyei Bíróság postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 6 ust. 1 dyrektywy […] można interpretować w ten sposób, że nieuczciwe postanowienia nie wiążą żadnego konsumenta w sytuacji, gdy wyznaczony przez prawo i uprawniony do tego podmiot wystąpi w imieniu konsumentów w formie powództwa w interesie publicznym (powództwa grupowego) o stwierdzenie nieważności takiego nieuczciwego postanowienia zawartego w umowie konsumenckiej?

Czy w sytuacji, gdy wytoczono powództwo w interesie publicznym, w którym żąda się wydania orzeczenia na korzyść konsumentów, którzy nie są stroną postępowania, lub orzeczenia zakazującego stosowania nieuczciwego postanowienia wzorca umownego, art. 6 ust. 1 dyrektywy […] można interpretować w ten sposób, że takie nieuczciwe postanowienie stanowiące część umów konsumenckich nie wiąże żadnego z zainteresowanych konsumentów ani żadnego konsumenta w przyszłości, tak iż sąd zobowiązany jest uwzględnić wynikające stąd skutki prawne z urzędu?

2) Czy art. 3 ust. 1 dyrektywy […] w związku z pkt 1 lit. j) i pkt 2 lit. d) załącznika mającego zastosowanie na podstawie art. 3 ust. 3 tej dyrektywy można interpretować w ten sposób, że w przypadku gdy przedsiębiorca przewiduje jednostronną zmianę postanowień umowy bez wyraźnego opisania sposobu zmiany ceny oraz bez podania ważnych powodów w umowie, postanowienia te są nieuczciwe z mocy samego prawa?".

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania drugiego

21 W ramach drugiego pytania, które należy rozpatrzyć w pierwszej kolejności, sąd krajowy zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 1 i 3 dyrektywy w związku z pkt 1 lit. j) i pkt 2 lit. d) załącznika do dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że nieuczciwe jest postanowienie umowne zawarte w sporządzonym przez przedsiębiorcę wzorcu umowy konsumenckiej, zgodnie z którym przedsiębiorcy przysługuje prawo jednostronnego dokonywania zmiany wysokości opłat związanych ze świadczoną przez niego usługą, przy czym postanowienie to nie określa w sposób jasny sposobu wyliczania wysokości opłat ani nie wskazuje uzasadnionych powodów dokonywania takiej zmiany.

22 Należy przypomnieć, że właściwość Trybunału obejmuje dokonywanie wykładni pojęcia nieuczciwych postanowień umownych, o których mowa w art. 3 ust. 1 dyrektywy oraz w jej załączniku, jak też wykładni kryteriów, jakie sąd krajowy może lub powinien stosować w toku badania postanowienia umownego w świetle przepisów tej dyrektywy, przy czym zadaniem sądu krajowego jest dokonanie skonkretyzowanej kwalifikacji danego postanowienia umownego w oparciu o wskazane kryteria oraz w świetle okoliczności danej sprawy (wyrok z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, Zb. Orz. s. I-10847, pkt 44). Wynika stąd, że Trybunał powinien ograniczyć się w swej odpowiedzi do udzielenia sądowi krajowemu wskazówek, które ten ostatni powinien uwzględnić przy dokonywaniu oceny nieuczciwego charakteru rozpatrywanego postanowienia umownego.

23 Zgodnie z art. 4 ust. 2 dyrektywy ocena nieuczciwego charakteru postanowień umownych nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub świadczonych w zamian usług, o ile postanowienia te zostały wyrażone w jasny i zrozumiały sposób. Wyłączenie to nie obejmuje jednak postanowienia umownego dotyczącego zasad zmiany opłat za usługę świadczoną na rzecz konsumenta.

24 Co się tyczy postanowienia umownego dotyczącego zmiany całkowitego kosztu usługi świadczonej na rzecz konsumenta, należy podnieść, że zgodnie z pkt 1 lit. j) i l) oraz pkt 2 lit. b) i d) załącznika do dyrektywy, konieczne jest w szczególności wskazanie powodów lub sposobu zmiany takiego kosztu, a konsumentowi powinno przysługiwać uprawnienie do wypowiedzenia umowy.

25 Wymieniony załącznik, do którego odsyła art. 3 ust. 3 dyrektywy, zawiera jedynie przykładowy i niewyczerpujący wykaz postanowień, które mogą być uznane za nieuczciwe (zob. wyrok z dnia 4 czerwca 2009 r. w sprawie C-243/08 Pannon GSM, Zb. Orz. s. I-4713, pkt 37, 38; ww. wyrok w sprawie VB Pénzügyi Lízing, pkt 42; a także postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r. w sprawie C-76/10 Pohotovosť, Zb. Orz. s. I-11557, pkt 56, 58).

26 Chociaż o nieuczciwym charakterze określonego postanowienia umownego nie przesądza w sposób automatyczny sama treść omawianego załącznika, to jednak załącznik ten stanowi istotną przesłankę, na jakiej właściwy sąd może oprzeć swą ocenę nieuczciwego charakteru takiego postanowienia. W niniejszej sprawie w świetle lektury przepisów załącznika do dyrektywy, o których mowa w pkt 24 niniejszego wyroku, można stwierdzić, że w celu dokonania oceny nieuczciwego charakteru postanowienia umownego, takiego jak postanowienie będące przedmiotem sporu przed sądem krajowym, istotne znaczenie ma między innymi ustalenie, czy określone zostały powody lub sposób zmiany wysokości opłat związanych ze świadczoną usługą, a także czy konsument miał prawo wypowiedzieć umowę.

27 Ponadto, po pierwsze, jak wynika z motywu dwudziestego dyrektywy, konsument powinien mieć rzeczywistą sposobność zapoznania się ze wszystkimi postanowieniami zawartymi we wzorcu umowy oraz ze skutkami, jakie się z nimi wiążą. Po drugie, obowiązek formułowania postanowień umownych w sposób jasny i zrozumiały określony został w art. 5 dyrektywy.

28 Wobec tego przy dokonywaniu oceny nieuczciwego charakteru w rozumieniu art. 3 dyrektywy zasadnicze znaczenie ma możliwość przewidzenia przez konsumenta, w oparciu o jasne i zrozumiałe kryteria, zmian, jakie przedsiębiorca może wprowadzić do wzorca umowy w zakresie dotyczącym opłat związanych ze świadczoną usługą.

29 W wypadku gdy pewne aspekty sposobu zmiany wysokości opłat związanych ze świadczoną usługą określone są w bezwzględnie obowiązujących przepisach ustawowych lub wykonawczych w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy, albo też gdy przepisy takie przyznają konsumentowi prawo do wypowiedzenia umowy, konieczne jest, by przedsiębiorca poinformował konsumenta o treści takich przepisów.

30 Do właściwości sądu krajowego, przed którym toczy się postępowanie o zaniechanie naruszeń wszczęte na rzecz konsumentów przez działający w interesie publicznym podmiot wskazany przez prawo krajowe, należy dokonanie oceny, w świetle art. 3 ust. 1 i 3 dyrektywy, nieuczciwego charakteru postanowienia umownego, takiego jak postanowienie będące przedmiotem sporu przed sądem krajowym. Dokonując takiej oceny sąd krajowy powinien w szczególności ustalić, czy – uwzględniając ogół postanowień wzorca umowy konsumenckiej, którego częścią jest sporne postanowienie, a także mając na względzie przepisy krajowe ustanawiające prawa i obowiązki, które mogą uzupełniać prawa i obowiązki określone w rozpatrywanym wzorcu – powody lub sposób zmiany wysokości opłat związanych ze świadczoną usługą zostały określone w sposób jasny i zrozumiały, a także, w odpowiednim wypadku, czy konsumentowi przysługuje uprawnienie do wypowiedzenia umowy.

31 Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, na pytanie drugie należy udzielić odpowiedzi, że do właściwości sądu krajowego, orzekającego w postępowaniu o zaniechanie naruszeń wszczętego na rzecz konsumentów przez działający w interesie publicznym podmiot wskazany przez prawo krajowe, należy dokonanie oceny, w świetle art. 3 ust. 1 i 3 dyrektywy, nieuczciwego charakteru postanowienia umownego zawartego w sporządzonym przez przedsiębiorcę wzorcu umowy konsumenckiej, zgodnie z którym przedsiębiorcy przysługuje prawo jednostronnego dokonywania zmiany wysokości opłat związanych ze świadczoną przez niego usługą, przy czym postanowienie to nie określa w sposób jasny sposobu wyliczania wysokości opłat ani nie wskazuje uzasadnionych powodów takiej zmiany. Dokonując takiej oceny, sąd krajowy powinien w szczególności ustalić, czy – uwzględniając ogół postanowień wzorca umowy konsumenckiej, obejmującego sporne postanowienie, a także mając na względzie przepisy krajowe ustanawiające prawa i obowiązki, które mogą uzupełniać prawa i obowiązki określone w rozpatrywanym wzorcu – powody lub sposób zmiany wysokości opłat związanych ze świadczoną usługą zostały określone w sposób jasny i zrozumiały, a także, w odpowiednim wypadku, czy konsumentowi przysługuje uprawnienie do wypowiedzenia umowy.

W przedmiocie pytania pierwszego

32 W pytaniu pierwszym sąd krajowy zmierza w istocie do ustalenia, po pierwsze, czy art. 6 ust. 1 dyrektywy w związku z art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie temu, by stwierdzenie – w sprawie z powództwa o zaniechanie naruszeń, o którym mowa w art. 7 tej dyrektywy, wytoczonego przeciwko przedsiębiorcy na rzecz konsumentów przez działający w interesie publicznym podmiot wskazany przez prawo krajowe – nieważności nieuczciwego postanowienia umownego zawartego we wzorcu umowy konsumenckiej, wywierało, zgodnie z tymi przepisami, skutki wobec ogółu konsumentów, którzy zawarli umowę, do której stosuje się ten sam wzorzec umowy, w tym wobec konsumentów, którzy nie byli stroną postępowania o zaniechanie naruszeń. Po drugie, sąd krajowy pragnie ustalić, czy sądy krajowe są zobowiązane, także na przyszłość, wyciągać z urzędu wszelkie konsekwencje przewidziane przez prawo krajowe.

33 Aby udzielić odpowiedzi na pierwszą część tego pytania, należy najpierw przypomnieć, że system ochrony ustanowiony na mocy dyrektywy opiera się na założeniu, że konsument znajduje się w gorszym położeniu niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, i związku z tym godzi on się na postanowienia umowne sporządzone uprzednio przez przedsiębiorcę, nie mając wpływu na ich treść (wyrok z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie C-453/10 Pereničová i Perenič, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).

34 Co się tyczy powództw, w których stroną jest indywidualny konsument, Trybunał orzekł, że biorąc pod uwagę gorsze położenie konsumenta, art. 6 ust. 1 dyrektywy zobowiązuje państwa członkowskie, by przewidziały, iż nieuczciwe postanowienia umowne „na mocy prawa krajowego [na zasadach określonych w ich prawie krajowym] […] nie będą wiążące dla konsumenta". Jak wynika z orzecznictwa, jest to przepis bezwzględnie wiążący, który zmierza do zastąpienia formalnej równowagi praw i obowiązków stron, ustanowionej w umowie, równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron (ww. wyrok w sprawie Pereničová i Perenič, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo).

35 Co się zaś tyczy powództw o zaniechanie naruszeń, wytaczanych w interesie publicznym, takich jak powództwo rozpoznawane przez sąd krajowy w niniejszej sprawie, należy podnieść, że choć celem dyrektywy nie jest harmonizacja sankcji mających zastosowanie w wypadku stwierdzenia, w takim postępowaniu, nieuczciwego charakteru danego postanowienia umownego, to jednak art. 7 ust. 1 dyrektywy zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia stosownych i skutecznych środków, mających na celu doprowadzenie do zaprzestania stosowania nieuczciwych postanowień w umowach konsumenckich.

36 Jak wynika z art. 7 ust. 2 dyrektywy, środki, o których mowa, obejmują możliwość wszczęcia postępowania sądowego przez osoby i organizacje mające uzasadniony interes w ochronie konsumentów w celu ustalenia, czy postanowienia umowne sporządzone do celów ogólnego wykorzystywania są nieuczciwe, oraz uzyskania, w odpowiednim wypadku, zakazu ich stosowania (zob. wyrok z dnia 24 stycznia 2002 r. w sprawie C-372/99 Komisja przeciwko Włochom, Rec. s. I-819, pkt 14).

37 Powyższe należy uzupełnić stwierdzeniem, że z prewencyjnego charakteru i odstraszającego celu powództw o zaniechanie naruszeń, jak również z okoliczności, że są one niezależne od wszelkich konkretnych sporów indywidualnych wynika, iż powództwa te mogą być wytaczane nawet w sytuacji, gdy postanowienia umowne, których dotyczy żądanie zakazu stosowania, nie stały się jeszcze częścią żadnej konkretnej umowy (zob. ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Włochom, pkt 15).

38 Skuteczne osiągnięcie tego celu wymaga – jak w istocie podniosła rzecznik generalna w pkt 51 swej opinii – by postanowienia umowne ujęte we wzorcu umowy konsumenckiej uznane za nieuczciwe wskutek powództwa o zaniechanie naruszeń wytoczonego przeciwko zainteresowanemu przedsiębiorcy, takiego jak powództwo rozpoznawane przez sąd krajowy, nie wiązały ani tych konsumentów, którzy byli stronami postępowania o zaniechanie naruszeń, ani też tych konsumentów, którzy zawarli z tym przedsiębiorcą umowę, do której stosuje się ten sam wzorzec umowy.

39 W sprawie przed sądem krajowym prawo państwa członkowskiego stanowi, że skutki stwierdzenia przez sąd nieważności nieuczciwego postanowienia umownego ujętego we wzorcu umowy konsumenckiej rozciągają się na wszystkich konsumentów, którzy zawarli umowę z przedsiębiorcą stosującym to postanowienie. Jak wynika z akt sprawy przed sądem krajowym, spór przed tym sądem dotyczy wykorzystywania przez zainteresowanego przedsiębiorcę wzorca umowy zawierającego zakwestionowane postanowienie w umowach zawartych z wieloma konsumentami. W tym względzie należy stwierdzić, jak podniosła rzecznik generalna w pkt 57–61 swej opinii, że przepisy krajowe, takie jak te, o których mowa w niniejszym punkcie, spełniają wymogi określone w art. 6 ust. 1 w związku z art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy.

40 Zastosowanie bowiem sankcji nieważności nieuczciwego postanowienia umownego, skutecznej względem wszystkich konsumentów, którzy zawarli umowę konsumencką, do której stosuje się ten sam wzorzec umowy, zapewnia, że konsumenci ci nie będą związani omawianym postanowieniem, co nie wyklucza jednak zastosowania innych stosownych i skutecznych sankcji przewidzianych w przepisach krajowych.

41 Co się tyczy drugiej części pierwszego pytania, dotyczącego konsekwencji, jakie sądy krajowe są zobowiązane wyciągnąć ze stwierdzenia, w ramach postępowania o zaniechanie naruszeń, nieuczciwego charakteru postanowienia zawartego we wzorcu umowy konsumenckiej, należy na wstępie przypomnieć, że uprawnienie przyznane sądowi krajowemu do badania z urzędu nieuczciwego charakteru postanowienia umownego stanowi odpowiedni środek do realizacji celu określonego

w art. 7 dyrektywy (zob. wyrok z dnia 26 października 2006 r. w sprawie C-168/05 Mostaza Claro, Zb. Orz. s. I-10421, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo). Z uwagi na rodzaj i wagę interesu publicznego stanowiącego podstawę ochrony udzielonej konsumentom w przepisach dyrektywy zasadne jest ponadto, by sąd ten był z urzędu zobowiązany do badania nieuczciwego charakteru postanowień umownych (zob. ww. wyrok w sprawie Mostaza Claro, pkt 38).

42 Sąd krajowy, który stwierdza nieuczciwy charakter postanowienia zawartego we wzorcu umowy, jest na mocy art. 6 ust. 1 dyrektywy zobowiązany wyciągnąć wszelkie wynikające stąd na mocy prawa krajowego konsekwencje, tak aby konsumenci nie byli związani tym postanowieniem (zob. ww. wyrok w sprawie Pereničová i Perenič, pkt 30 i przytoczone tam orzecznictwo).

43 Wynika stąd, że w wypadku stwierdzenia nieuczciwego charakteru postanowienia zawartego we wzorcu umowy konsumenckiej w ramach postępowania z powództwa o zaniechanie naruszeń, takiego jak powództwo rozpoznawane przez sąd odsyłający, sądy krajowe są zobowiązane, także na przyszłość, wyciągać z urzędu wszelkie konsekwencje wynikające z prawa krajowego, tak aby wspomniane postanowienie nie wiązało konsumentów, którzy zawarli umowę, do której stosuje się ten sam wzorzec umowy.

44 Mając na względzie powyższe rozważania, na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, że art. 6 ust. 1 dyrektywy w związku z art. 7 ust. 1 i 2 tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że:

— nie stoją one na przeszkodzie temu, by stwierdzenie – w sprawie z powództwa o zaniechanie naruszeń, o którym mowa w art. 7 tej dyrektywy, wytoczonego na rzecz konsumentów przez działający w interesie publicznym podmiot wskazany przez prawo krajowe przeciwko przedsiębiorcy – nieważności nieuczciwego postanowienia umownego zawartego we wzorcu umowy konsumenckiej, wywierało, zgodnie z tymi przepisami, skutki wobec ogółu konsumentów, którzy zawarli z zainteresowanym przedsiębiorcą umowę, do której stosuje się ten sam wzorzec umowy, w tym wobec konsumentów, którzy nie byli stroną postępowania o zaniechanie naruszeń;

— w wypadku stwierdzenia nieuczciwego charakteru postanowienia wzorca umowy w ramach takiego postępowania sądy krajowe są zobowiązane, także na przyszłość, wyciągać z urzędu wszelkie konsekwencje wynikające z prawa krajowego, tak aby wspomniane postanowienie nie wiązało konsumentów, którzy zawarli z zainteresowanym przedsiębiorcą umowę, do której stosuje się ten sam wzorzec umowy.

W przedmiocie kosztów

45 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

1) **Do właściwości sądu krajowego, orzekającego w postępowaniu o zaniechanie naruszeń wszczętym na rzecz konsumentów przez działający w interesie publicznym podmiot wskazany przez prawo krajowe, należy dokonanie oceny, w świetle art. 3 ust. 1 i 3 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, nieuczciwego charakteru postanowienia umownego zawartego w sporządzonym przez przedsiębiorcę wzorcu umowy konsumenckiej, zgodnie z którym przedsiębiorcy przysługuje prawo jednostronnego dokonywania zmiany wysokości opłat związanych ze świadczoną przez niego usługą, przy czym postanowienie to nie określa w sposób jasny sposobu wyliczania wysokości opłat ani nie wskazuje uzasadnionych powodów takiej zmiany. Dokonując takiej oceny, sąd krajowy powinien w szczególności ustalić, czy –**

uwzględniając ogół postanowień wzorca umowy konsumenckiej obejmującego sporne postanowienie, a także mając na względzie przepisy krajowe ustanawiające prawa i obowiązki, które mogą uzupełniać prawa i obowiązki określone w rozpatrywanym wzorcu – powody lub sposób zmiany wysokości opłat związanych ze świadczoną usługą zostały określone w sposób jasny i zrozumiały, a także, w odpowiednim wypadku, czy konsumentowi przysługuje uprawnienie do wypowiedzenia umowy.

2) **Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z art. 7 ust. 1 i 2 tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że:**

— **nie stoją one na przeszkodzie temu, by stwierdzenie – w sprawie z powództwa o zaniechanie naruszeń, o którym mowa w art. 7 tej dyrektywy, wytoczonego na rzecz konsumentów przez działający w interesie publicznym podmiot wskazany przez prawo krajowe przeciwko przedsiębiorcy – nieważności nieuczciwego postanowienia umownego zawartego we wzorcu umowy konsumenckiej, wywierało, zgodnie z tymi przepisami, skutki wobec ogółu konsumentów, którzy zawarli z zainteresowanym przedsiębiorcą umowę, do której stosuje się ten sam wzorzec umowy, w tym wobec konsumentów, którzy nie byli stroną postępowania o zaniechanie naruszeń;**

— **w wypadku stwierdzenia nieuczciwego charakteru postanowienia wzorca umowy w ramach takiego postępowania sądy krajowe są zobowiązane, także na przyszłość, wyciągać z urzędu wszelkie konsekwencje wynikające z prawa krajowego, tak aby wspomniane postanowienie nie wiązało konsumentów, którzy zawarli z zainteresowanym przedsiębiorcą umowę, do której stosuje się ten sam wzorzec umowy.**

Podpisy